

**EUROPEAN SOCIAL UTOPIAS FROM THE GNOSTIC PERSPECTIVES OF
ESCHATOLOGICAL GEOPOLITICS**

Antoni Alexandru Flandorfer, PhD Student, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Social Utopias were shaped along with the cultural trend of the Modern Era. The necessity of these social patterns was justified from a millennial perspective, wherein the Gnostic vision of the struggle for existence was claimed as a pretense by the expansionist tendencies of pan-ethnic movements. These pseudo-political movements represented in nuce the future vision of the modern totalitarian State. The intrusion of Christian religion into the modern political tendencies of the 20th century Europe offered new connotations to the iconoclastic imaginary of modernity. This study is a phenomenological analysis of the impact on the collective imaginary through the secularization of institutionalized Christianity. In that period, the Christian clergy and theologians' involvement in the delineation of the social program of the pan-Slavic and pan-Germanic movements produced a hieratization of the political ritual. By means of these movements, the institutionalized Church was able to put into social practice the whole reactionary mythemic ensemble, extrapolated to anti-Semitism, xenophobia, Chauvinism or irredentism.

Keywords: social utopias totalitarianism political religion Globalization

Prin căderea marilor imperii coloniale europene, s-a conturat un nou vector hegemonico-expansionist, ce a transformat mentalitatea politică europeană, încă din timpul Primului Război Mondial. Catalizatorul viitoarelor regimuri totalitare poate fi identificat în mișcările pan-etnice, precum pan-slavismul și pan-germanismul. „În vreme ce nici Hitler și nici Stalin nu și-au recunoscut vreodată tributul plătit imperialismului în elaborarea metodelor lor de guvernare, nici unul dintre ei nu a ezitat să-și recunoască datoria față de ideologia mișcărilor pannaționaliste sau să le imite lozincile.”¹ Ba, mai mult, Adolf Hitler critica pangermanismul filosofilor romantici, pentru clivajul conceptual dintre naționalism și creștinism, cauză ce a condus la eșecul programului în sine. „Mișcarea pangermanistă ar fi trebuit să se întrebe: conservarea elementului german în Austria este compatibilă cu religia catolică sau nu? În cazul unui răspuns afirmativ, acest partid politic nu trebuia să se amestece deloc în problemele religioase sau profesionale; dacă răspunsul era negativ, era necesară o reformă religioasă și nu un partid politic. (...) Încă o dată, o mișcare politică ce ar fi putut salva națiunea germană, mișcare plină de promisiuni de reușită, a pierit pentru că nu fusese condusă de realismul brutal necesar, pentru că se rătăcise pe direcții în care nu putea decât să se destrame. (...) Ea văzuse calea justă, voința îi era curată, dar drumul ales era greșit.”²

De fapt, aceste mișcări au impulsionat o viziune geopolitică aparte în ordinea istorială, în sensul că prin ambițiile și idealurile lor au ideologizat imperialismul, conferindu-i din perspectivă rasialistă, pe de o parte, pretextul unor noi configurări statale, iar pe de altă parte, o misiune soteriologică în axiologia gnostică a unui Eschaton iminent. În vederea manipulării maselor și atragerii a cât mai multor prozeliti, în cadrul programului politic promovat, aceste mișcări au recurs la un limbaj liturgic cu o aderență maximă asupra psihismului colectiv avid la o interpretare gnostică a imperfecțiunilor societății, prin identificarea unui *țap ispășitor*.

¹ Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, 2006, p. 280

² Adolf Hitler, *Mein Kampf*, Vol. I, Editura Beladi, 1996, pp. 117-121

Astfel, cele două mișcări pan-etnice primordiale (pan-slavismul și pan-germanismul), se acuzau reciproc de *Răul* produs Europei, promovând superioritatea națională (națiunea, poporul, rasa, la un moment dat, intră într-un proces de disoluție). Dacă din perspectiva politicii externe au promovat *in nuce* conceptul politic schmittian „prieten-dușman”, cauza *Răului* intern a fost identificată în acțiunile socio-economice ale evreilor, de altfel văzuți ca promotori originari ai decadenței universale în istoria umanității. Această stigmatizare a poporului evreu, își are matricea în superstițiile generate de miturile de sorginte creștină, precum cea a lui Ahasverus sau cazul Shylock transpus literar de Shakespeare.³ Interpretarea abuzivă a Scripturilor, respectiv a momentului răstignirii lui Christos, au condus la catalogarea evreilor ca popor deicid. Transgresarea teologică în plan istorial s-a putut realiza prin intermediul milenarismului sau chiasmului. O interpretare tendențioasă iudeofobă, în acest sens, o reprezintă preluarea subcontextuală în cadrul totalitarismelor moderne, a tezelor teologice gioacchinite, prin care s-a identificat ca *âion* nefast în istoria umanității, prima perioadă a acesteia, respectiv cea a Tatălui, corespondentă a Vechiului Testament, fundament al credinței mozaice. De la Marcion la cercetătorul nazist în teologie, Walter Grundmann, deiudaizarea creștinismului își are originea în dilema curentului teologic al supersesionismului. Prin acceptarea Noului Testament și totodată a învățăturilor teologice centrale iudaice ale bisericii primare, incluzând mesianismul, eschatologia, credințele apocaliptice, predestinarea, poporul lui Israel, precum și scripturile sale cu ai săi profeți, inclusiv cu Dumnezeuul său, apare contradicția în negarea validității continue a acestora, căutându-se o cale independentă de mântuire. Metaforic vorbind, supersesionismul a fost structurat ca un fel de colonizare a iudaismului, la nivel teologic. Prin această colonizare, nu s-a urmărit distrugerea iudaismului, ci exploatarea sa în scop creștin. Pentru ca Isus să fie declarat Mesia, supersesionismul a trebuit să elucideze promisiunile Vechiului Testament ale figurii mesianice, punând astfel revendicările creștine într-o poziție de dependență față de adevărul religios al textelor iudaice. Diversele metode uzitate, au avut ca scop transformarea figurii lui Isus, dintr-un evreu profetizat de Vechiul Testament, într-un antisemit și proto-nazist.⁴

Pe lângă crearea unui *țap ispășitor*, identificat în poporul evreu, această teologizare a politicului a condus la estetizarea sa, conferindu-i hieratizarea de care avea nevoie în manipularea și subjugarea maselor. A treia perioadă în ordinea transcendentă propovăduită de călugărul calabrez, ca redemptivă pentru umanitate, era cea a *Sfântului Duh*, de altfel, o proiecție utopică vehiculată atât de către naziști, cât și de marxiști. „Cea de-a treia preordonare a ioachimiiților a reapărut ca Internaționala a treia și ca al treilea *Reich*, inaugurată de un *dux* sau un *Führer* care a fost aclamat ca salvator și salutat de milioane de oameni cu *Heil!* Originea tuturor acestor încercări formidabile de a împlini istoria prin și în sine e așteptarea pătimașă, dar temătoare și umilă, a franciscanilor spirituali că un ultim conflict va duce istoria la apogeul și sfârșitul ei. A fost nevoie de un sacrificiu precum cel al lui Nietzsche pentru restabilirea, printr-un „Antichrist”, a alternativei creștine dintre Împărăția lui Dumnezeu și lume, între creația având o încheiere și eterna reîntoarcere fără început și sfârșit.”⁵

Protopărintele ariano-sofismului, Lanz von Liebenfels apelează direct la da Fiore când afirmă că vremurile Parusiei se vor instaura concomitent cu crearea la Viena a Noului Ordin

³ Avram Rotenberg, *Evreul rătăcitor. Istoria și manipularea unui mit*, Editura Hasefer, București, 2003, pp. 76-137

⁴ Susannah Heschel, *The Aryan Jesus: Christian theologians and the Bible in Nazi Germany*, Princeton Press University, 2008, pp. 26-27

⁵ Karl Löwith, *Istorie și mântuire. Implicațiile teologice ale filosofiei istoriei*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2010, pp. 204-205

Templier, ce avea ca organ de propagandă Revista Ostara. Din punct de vedere ideologic, prin instaurarea celui de al Treilea Reich, se va face posibilă victoria rasei ariene asupra celor inferioare. A mai existat și conservatorul revoluționar, fascinat de Dostoievski, Moeller van den Bruck, care inspirat de aceeași viziune, a scris opera sa capitală „Al Treilea Reich” (1923), în care a descris un imperiu germanic utopic, ce ar fi trebuit să înlocuiască odioasa democrație a Republicii de la Weimar. Pentru Hitler, această „vreme a crinilor” gioacchinită era pusă în context sub forma unei bătălii apocaliptice însoțită de o victorie finală a rasei ariene.

Din 10 iulie 1939, Goebbels a dat instrucțiuni presei să înlocuiască pe viitor denumirea de al *Treilea Reich* cu *Marele Reich German* (Grossdeutsches Reich).⁶ Prin această decizie, se poate observa expurgarea din cadrul *Weltanschauung*-ului național socialist, a elementelor creștine inerente pan-germanismului, în favoarea celor teutonice și păgâne.

În acest context tribulatoriu se decelează fundamentul ideologic al viitoarei mișcări naziste, în care cultura era forța motrice social-politică în prefigurarea primelor idei majore ale rasialismului instituționalizat.

Pentru elucidarea corectă a premiselor *Weltanschauung*-ului național socialist se impune distincția dintre rasism și rasialism. Tzvetan Todorov consideră că rasismul este un termen ce desemnează comportamentul, iar rasialismul e rezervat doctrinelor. „Rasismul este un comportament vechi și cu o întindere probabil universală; rasialismul este o mișcare de idei născută în Europa occidentală în lunga perioadă ce durează de la mijlocul secolului al XVII-lea până la mijlocul secolului al XIX-lea.”⁷

Rasismul național socialist se fundamentează pe homofobie, argumentată pe superioritatea rasială a popoarelor germanice cu misiunea eschatologică de a crea o *nouă ordine mondială*, în cadrul căreia ca tip distinct se regăsește antiiudaismul, cu componenta sa socială - antisemitismul, pus în discuție pentru prima oară de Wilhelm Marr.

Ideologia național socialistă a aprobat principiile fundamentale ale darwinismului social, ereditatea și selecția fiind concepte atât sociale cât și naturale, arogându-și obligația de a crea o comunitate în armonie cu legile eterne ale naturii. Principala unitate de măsură a selecției naturale a reprezentat-o *rasa*, fiind de asemenea și mobilul luptei pentru supraviețuire în cadrul *comunității populare* (Volksgemeinschaft). Celebrarea valorilor spirituale și grija față de revoluția interioară a sufletului, au reprezentat linia directoare a programului național socialist în crearea *Supraomului*. Această obsesie pare antitetică reducăționismului biologic inerent trăsăturilor determinante ale luptei rasiale pentru supraviețuire. Neacceptarea descendenței omului din maimuță, în versiunea darwinismului social nazist a reprezentat diferența majoră față de ceea ce au propovăduit promotorii acestui curent, Darwin și Haeckel. Toată această atitudine de respingere totală, provine din idealul transcendent al național socialismului, materializat în *Supraomul* nietzschean, care prin sacralitatea sa în cadrul ierarhiei rasiale era sinonim divinității, demn înlocuitor al Dumnezeuului creștin mort.⁸ „Cuvântul „supraom”, pentru a desemna un tip de cea mai înaltă realizare, prin opoziție cu omul „modern”, cu omul „bun”, cu creștinii și cu alți nihiliști (...) adică drept tipul „idealist” al unei categorii mai înalte de oameni, pe jumătate „sfânt”, pe jumătate „geniu”...”⁹

Observăm că mișcările totalitare ale secolului al XX-lea au avut ca obsesie ideologică substituția lui Dumnezeu cu individul capabil să-și creeze propria utopie, sau cu alte cuvinte să realizeze *Civitas Dei* (Augustin) la scară mundană. În acest sens, se impune a se analiza, o

⁶ Rosa Sala Rose, *Dicționar critic de mituri și simboluri ale nazismului*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005, pp. 220-223

⁷ Tzvetan Todorov, *Noi și ceilalți*, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 138

⁸ Mike Hawkins, *Social Darwinism în Europe an American thought, 1860-1945: nature as model and nature as threat*, Cambridge University Press, 2003, p. 283

⁹ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 52

mișcare eminentă ateistă, dar care ca manifestare a avut toate caracteristicile unui cult al misterelor. Această mișcare de regenerare seculară a apărut în Rusia, sub denumirea de „Construcția lui Dumnezeu”. În anul 1890, un grup de bolșevici, condus de Maxim Gorki (1838-1936), prieten și discipol al lui V. I. Lenin (1870-1924), Alexander Bogdanov și Anatoli Lunacearski (1875-1933), s-au angajat într-o misiune de reînnoire spirituală a Rusiei, prin promovarea a ceea ce au numit mișcarea „Construcția lui Dumnezeu”. Acest demers a fost o umanizare a socialismului științific, prin transformarea sa într-o religie pseudo-politică, în care individul îl înlocuiește pe Dumnezeu. Doctrina centrală a acestui cult s-a consacrat alesului de geniu al socialismului ateist, care să ateste în fața maselor realizările sale nemuritoare și care, prin urmare, să reînnoiască speranța într-o viață mai bună instaurată prin intermediul marxism-leninismului. Mișcarea „Construcția lui Dumnezeu” a avut ca scop sacralizarea umanității și a potențialului uman. În perioada 1908 – 1911, prin lucrarea în două volume, *Religiia i sotsializm* („Religie și socialism”), Lunacearski formulează bazele ideologice ale mișcării. Modelul lui Lunacearski constă în crearea unui cult al geniului, inspirat din filosofia lui Wagner, pe care a și promovat-o în Rusia sfârșitului de secol.¹⁰ Pentru Lunacearski, acest nou zeu uman a fost o versiune marxistă a *Supraomului* nietzschean, care, în viziunea sa, reprezenta un co-participant la ordinea existențială umană, o verigă premergătoare în lanțul ființei către apariția Supraomului. Acest zeu uman s-ar fi putut identifica cu un geniu politic, cum ar fi Lenin, sau cu unul din domeniul științei, ca T. D. Lysenko. Lenin a detestat mișcarea „Construcția lui Dumnezeu”, iar în data de 14 noiembrie 1913, transmite o scrisoare prietenului său Gorki, în care susține că o asemenea credință, de construire a unui dumnezeu-uman, nu ar fi reprezentat decât o necrofilie.¹¹ Lenin a fost de acord cu opinia lui Plehanov, prin care, mișcarea declara că Dumnezeu nu e decât o ficțiune, proclamând omul drept substituent, însă acest raționament era inutil, de moment ce umanitatea în sine nu este o ficțiune, în consecință, întregul demers al lui Lunacearski, neîncadrându-se în dogma bolșevismului. Trebuie precizat faptul că după fondarea acestei mișcări, în cadrul unei școli de vară ce s-a desfășurat la vila lui Maxim Gorki de la Capri, Bogdanov și Lunacearski au fost excluși temporar din partid.¹² „Noua religie se voia o replică nu numai la mișcarea „căutării lui Dumnezeu” (*Bogoiskatelstvo*) a filosofilor creștini, ci și la ateismul de modă veche și arid al lui Plehanov și al celorlalți marxiști ortodocși, pentru care istoria religiei putea fi rezumată la opoziția dintre religie și știință. (...) Plehanov și Lenin au condamnat-o, cu toate acestea, socotind-o un mod periculos de a cocheta cu „obscurantismul religios”, iar, după revoluție, Lunacearski a abandonat „noul stil” și a revenit la limbajul tradițional al ateismului.”¹³

Exemplul anterior a reprezentat, de fapt, germenele instaurării unui cult mult mai puternic, care să abolească creștinismul tradițional. Astfel, prin manifestările sale paroxistice, bolșevismul ca ipostaziere a religiei seculare a apărut pe ruinele religiei ortodoxe, însă niciodată nu a fost lipsit de amprenta acesteia, inclusiv în ceea ce privește pivotul milenarist-egalitar al sectelor care s-au rupt de tradiție, încă din secolul al XVII-lea. Biserica Ortodoxă a fost parte integrantă a autocrației țariste și a reprezentat fondul esențial al poporului rus. Masele erau tributare unei mentalități bazate pe intervenția divinului în viața cotidiană, marcată de ritualul religios a fiecărui individ. Deci, pentru a submina instituția bisericii, nu a

¹⁰ Bernice Glatzer Rosenthal, *Wagner and Wagnerian Ideas in Russia*, in David Large and William Weber, ed., *Wagnerism in European Culture and Politics* (Ithaca: Cornell University Press, 1984), pp. 198-245 apud Richard Noll, *The Jung Cult. The Origins of a Charismatic Movement*, Princeton University Press, 1994, pp. 54-55

¹¹ *Ibidem*

¹² Michael Burleigh, *Sacred Causes: The Clash of Religion and Politics, from the Great War to the War on Terror*, HarperPress, 2006, p. 42

¹³ Leszek Kołakowski, *Principalele curente ale marxismului, Vol. 2: Vârsta de aur*, Curtea Veche Publishing, București, 2009, pp. 365-366

fost o simplă chestiune de a lupta cu ierarhia clericală, ci mai ales de a ataca credințele tradiționale ce stăpâneau mentalul colectiv.

Având în vedere că Biserica Ortodoxă a fost atât de integrată în cadrul absolutismului țarist, radicalii ruși, inclusiv bolșevicii, au promovat prin propriile culte surogat, un ateism militant, care nu era lipsit de un anumit fanatism, similar celui religios.

Ateismul agresiv nu a exclus în întregime din cadrul programului revoluționar, elementele tabuizate, ce au secularizat religia tradițională, avatarizând-o înainte de intruziunea factorului politic. La începutul anilor 1900, prin intermediul ziarului *Zori*, Lenin l-a încurajat pe Vladimir Bonch-Bruevich să identifice legăturile dintre colectivism și sectele țărănești milenariste, în timp ce în 1905, însuși Lenin a întreținut relații pentru scurt timp cu preotul George Gapon, spion al poliției, transformat într-un demagog ce a condus marșul de la Palatul de Iarnă din *Duminica însângerată*.

Prin entuziasmul idiosincratic al colaboratorilor literari, precum Alexandr Blok în speță, bolșevismul a dezvoltat două tactici de destructurare a fondului religios ce marca psihismului colectiv. Unul a fost de a combina represiunea, astfel, distrugând fundamentul instituțional al Bisericii Ortodoxe, iar celălalt a fost de a uzita materialismul științific primar pentru a discredita clerul și de a submina majoritatea convingerilor religioase profund înrădăcinate în cadrul maselor. Însă, acest mod de operare, prin trasarea coordonatelor *Mitului*, în vederea transformării mentalului colectiv, a fost implementată perfid, recunoscându-se în același timp un instinct religios general, descris ca o „iluzie necesară”. Esența acestei credințe s-a conturat în jurul ideii de *Om*, abolindu-se existența divină de la nivel mundan.

În eforturile de substituire a elementului religios din viața individului, s-au instituit nunți și înmormântări conforme doctrinar materialismului-dialectic, care respingea tradiția religioasă. Astfel, în locul înmormântărilor se practica incinerarea, sub pretextul prezervării sănătății populației din punct de vedere epidemiologic, dar și din perspectiva promovării unei mentalități superioare, cosmopolite, în trend cu progresul științific, luându-se în desuetudine spiritul retrograd și vetust al tradiției bisericești.

Combinăția dintre tentativele eșuate de asasinat asupra lui Lenin, și recuperările „miraculoase” după accidentele vasculare cerebrale pe care le-a suferit, au fost folosite ca și tactică politică, creându-se masei imaginea unui lider ce posedă o aură supranaturală. După o încercare de asasinare eșuată, Zinoviev vorbea despre Lenin ca despre un zeu muritor, caracterizându-l în termeni ritualici, drept un ascet, apostolul comunismului mondial, lider de talie cosmică, motorul creator de lumi, un ales divin sau un conducător care se naște o dată la 500 ani în istoria omenirii. Busturi ale liderului au fost expediate în douăzeci și nouă de orașe, iar pe afișele propagandistice, Lenin apărea mai mare decât soarele, cu brațul întins cantr-o binecuvântare.¹⁴ Aceeași interpretare halucinatorie s-a impus propagandistic și în ceea ce-l privește pe Hitler, care a scăpat de câteva ori nevătămat în urma unor atentate la adresa sa.

La moartea lui Lenin, dorința soției sale, Krupskaja, a fost de a-i mumifica cadavrul și nu de a-l îngropa împreună cu ceilalți vechi colegi ai săi. Acest gest, în mod aparent a fost inspirat de fascinația de la nivel mondial, față de descoperirile arheologice ale vremii, precum cea a Luxorului și a mormântului faraonului Tutankhamon, însă intenția reală, a fost de a păstra pentru eternitate ceea ce Robert Service supranumea „Sfantul Vladimir al Revoluției din Octombrie”. Cadavru mumificat al lui Lenin a fost depus în mausoleul de la Zidul

¹⁴ Michael Burleigh, *Sacred Causes: The Clash of Religion and Politics, from the Great War to the War on Terror*, HarperPress, 2006, pp. 40-41

Kremlinului. Sarcofagul lui amintea de mormântul regelui Cyrus, care se găsește aproape Murgaba în Persia, deși de fapt, a fost construit după modelul mausoleului lui Tamerlan.¹⁵

În ceea ce privește fascismul italian, o analiză sumară îi conferă niște caractere speciale, având „(...) o concepție activistă, aristocratică, bazată pe ideea de elită, care trebuie să conducă societatea. (...) este mistic-clerical, deoarece proclamă biserica catolică drept o valoare superioară, alături de națiune, (...) este un naționalism integral, care ajunge chiar la mesianism și imperialism.”¹⁶ Din perspectiva unei *religii intramundane* (E. Voegelin), fascismul s-a pivotat în jurul așa-numitului „cult al lictorilor” (*il culto del littorio*), ce se prezenta ca un proces public și ceremonial elaborat, care a încercat să-l transforme într-un cult civic. *Revoluția fascistă* a fost declarată a fi un proces continuu, o *revoluție continuă*, care precum Revoluția Franceză, a inaugurat un nou calendar, cel al regimului fascist, anul 1922, devenind Anul 1. Întregul imaginar fascist a avut funcția de a consolida alături de cultul public și ritualul politic, elaborarea artei totalitare, arhitecturii și simbolurilor. Referitor la viziunea fascistă asupra istoriei, *Mitul* a jucat un rol esențial, iar obiectivele regimului au constituit matricea acestuia. Conform lui Emilio Gentile, fascismul reprezenta o politică creatoare a mitului. *Omul nou* fascist a fost definit de o nouă mistică, în antiteză cu vechiul materialism burghez. Cu scopul de a i se contura o aură mistică ideologiei fasciste, în anul 1930, s-a inaugurat oficial *Scuola di Mistica fascista* (Școala de Misticism fascist), condusă de fratele ducelui, Arnaldo Mussolini. Această școală avea ca obiectiv educarea tinerilor în spiritul ideologiei fasciste a *omului nou*. De asemenea, s-a avut în vedere eradicarea analfabetismului și diminuarea importanței dialectului prin eliminarea din uz a regionalismelor, prezentându-se în acest sens, drept model lingvistic, limba latină.¹⁷

Mitului i s-a atribuit valoarea de adevăr, nu ca un fapt empiric existent, ci ca meta-realitatea trecutului și a obiectivului absolut, care să se realizeze ca proiecție în viitor. În timpul scurt al conducerii lui Giuriati, partidul a introdus, în anul 1931, cel mai cunoscut slogan fascist: *Credere, Obbedire, Combattere!* („Crede, asculta, lupta!”).

Regimul a încercat în mod deschis o sacralizare a politicului și a statului, astfel ca, în anul 1932, Mussolini să declare în lucrarea sa *Dottrina del Fascismo* că *fascismul reprezenta o concepție religioasă a vieții*, iar fasciștii se constituie ca o *comunitate spirituală*. Fascismul, teoretic nu a fost în conflict sau în competiție cu romano-catolicismul, însuși Mussolini declarând, la scurt timp după ce s-a instaurat ca dictator, că fascismul nu are o teologie, ci o moralitate. De asemenea, a subliniat importanța evitării unui conflict teologic sau religios cu catolicismul, deoarece fascismul nu ar ieși învingător. Cu toate acestea, fascismul a încercat să creeze o *stare etică*, bazată pe propriile precepte, dar care însă, dacă s-ar suprapune cu preceptele morale ale catolicismului, conform lui Giovanni Gentile, ar putea intra în contradicție. Fascismul și-a creat propriul său cult în cadrul ritualului public, bazat pe sacrificiul martirilor, propovăduind o atitudine specială față de transcendența colectivă. Într-adevăr, a existat o tendință tot mai mare pentru liderii fasciști să susțină că catolicismul merita respect nu pentru sacralitatea sa de cult tradițional, ci pur și simplu pentru faptul că era de sorginte de italiană, și că a contribuit ca motor în dezvoltarea istoriei și culturii naționale. De fapt, Mussolini aprecia creștinismul doar din perspectiva faptului că a devenit o religie universală, iar componenta romană, în sine, îi conferea superioritate credinței catolice. Indubitabil, obiectivul era de a încorpora catolicismul în cadrul și sub auspiciile fascismului, ca parte a unei religii naționale, în care coordonata mussoliniană ar fi reprezentat dominantă.¹⁸

¹⁵ Robert Service, *A History of Twentieth-Century Russia*, (London, 1997), p. 153 *apud ibidem*

¹⁶ Petre Andrei, *Fascismul*, Editura Neuron, Focșani, 1995, p. 25

¹⁷ Gabriela Klein, *La doctrina linguistica del fascismo*, (Bologna. Il Mulino, 1986), p. 96 *apud* Sabin Drăgulin, *Tehnici de influențare a opiniei publice* în Revista „Sfera Politicii”, Vol. XVIII, Nr. 4 (146), 2010, p. 85.

¹⁸ Stanley G. Payne, *A History of Fascism 1914-1945*, Taylor & Francis e-Library, 2003, pp. 215-216

De la faptul că ideologia fascistă era un atribut caracteristic al elitelor aderente, iar percepția că națiunea fascistă se constituia într-o forță superioară, ajungem să observăm că implicațiile acestui privilegiu transcendent s-au extins mult mai departe, prezentând mișcarea ca pe o matrice a civilizației, într-un sens istoric și universal. Tendințele universale ale fascismului au avut originea în teoria elitistă a națiunii, dar erau indispensabile, din punct de vedere politic, în contextul antitezei istorice dintre socialism și acesta. După 1936, ambii lideri fasciști, atât Mussolini, cât și Hitler, au declarat în mod repetat că bolșevismul reprezenta o amenințare letală atât pentru națiunile individuale, cât și pentru întreaga existență a civilizației europene. Fascismul a reprezentat, prin urmare, un mijloc de apărare echivocă. În primul rând, trebuia să garanteze caracterul de elită al națiunii împotriva forțelor internaționale corupte, iar în al doilea rând, avea menirea să apere cultura europeană, pe care ambele ideologii fasciste o percepeau ca pe realizarea istorică a națiunilor lor. Înainte de 1936, fiecare dintre cele două regimuri au încercat să monopolizeze ideologic acest titlu de națiune hegemonică, în sens civilizator, pentru celelalte popoare europene. Dublul patrimoniu al fascismului, cel al romanității, precum și ca centru al cultului catolic, a constituit pretenția la universalitate și superioritate culturală. Pe de altă parte, ideologia nazistă își certifica superioritatea națională, prin trecutul teutonic, dar și ca moștenitoare a Sfântului Imperiu Roman, interpretând astfel tendințele expansioniste promovate, drept încarnarea destinului Germaniei de a domina și de a apăra Europa. După apropierea dintre regimurile din Italia și Germania, cele două conducători fasciste au prezentat misiunea istorică a luptei împotriva bolșevismului ca o întreprindere comună, cu valențe soteriologice.¹⁹

Totalitarismele secolului al XX-lea au abordat geopolitica nu numai *in stricto sensu* din perspectivă pur strategico-militară și de expansiune, așa cum era promovată de Karl Haushofer, ci în subsidiar, concomitent, au dezvoltat o viziune ideologică cu funcție soteriologică inerentă *războiului civil european* (E. Nolte). Similitudinile principalelor trei *religii politice* sunt evidente și se află sub auspiciile unei redempțiuni sociale și rasiale implementată prin impulsul milenarismului revoluționar ca *mobilizare totală* (E. Jünger). Valențele apocaliptice ce au hieratizat totalitarismele moderne, au poziționat individul, după producerea fenomenului de masificare și atomizare, într-un obiect ritualic al sacrificiului ideologic.

Din păcate, omenirea este supusă diverselor experimente secularizate psiho-sociale, care se manifestă printr-un erzaț de elemente misticoide, fundamentate pe catalizarea unor fobii tabuizate și aglutinate la nivelul primar al maselor purtătoare.

Bibliografie

- Arendt, Hannah, *Originile totalitarismului*, Editura Humanitas, București, 2006
Burleigh, Michael, *Sacred Causes: The Clash of Religion and Politics, from the Great War to the War on Terror*, HarperPress, 2006
Drăguliu, Sabin, *Tehnici de influențare a opiniei publice* în Revista „Sfera Politicii”, Vol. XVIII, Nr. 4 (146), 2010, pp. 83-91
Hawkins, Mike, *Social Darwinism în Europe and America thought, 1860-1945: nature as model and nature as threat*, Cambridge University Press, 2003
Heschel, Susannah, *The Aryan Jesus: Christian theologians and the Bible in Nazi Germany*, Princeton Press University, 2008
Hitler, Adolf, *Mein Kampf*, Vol. I, Editura Beladi, 1996

¹⁹ Aristotle A. Kallis, *Fascist ideology: territory and expansionism in Italy and Germany, 1922–1945*, Taylor & Francis e-Library, 2001, p. 43

- Kallis, Aristotle A., *Fascist ideology: territory and expansionism in Italy and Germany, 1922–1945*, Taylor & Francis e-Library, 2001
- Kołakowski, Leszek, *Principalele curente ale marxismului, Vol. 2: Vârsta de aur*, Curtea Veche Publishing, București, 2009
- Löwith, Karl, *Istorie și mântuire. Implicațiile teologice ale filosofiei istoriei*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2010
- Nietzsche, Friedrich, *Ecce Homo*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994
- Noll, Richard, *The Jung Cult. The Origins of a Charismatic Movement*, Princeton University Press, 1994
- Petre, Andrei, *Fascismul*, Editura Neuron, Focșani, 1995
- Rose, Rosa Sala, *Dicționar critic de mituri și simboluri ale nazismului*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
- Rotenberg, Avram, *Evreul rătăcitor. Istoria și manipularea unui mit*, Editura Hasefer, București, 2003
- Stanley, G. Payne, *A History of Fascism 1914-1945*, Taylor & Francis e-Library, 2003
- Todorov, Tzvetan, *Noi și ceilalți*, Editura Institutul European, Iași, 1999